

הבריחה לארץ ישראל עם תום מלחמת העולם השנייה

מחנכים יקרים

לפניכם פעילות העוסקת בהברחת שורדי השואה מאירופה לארץ ישראל.
הנושא כמעט ואינו מטופל והשנה, במלאת 70 שנים לפעילות תנועת "הבריחה" באירופה, אנחנו רוצים להאיר חלק זה בהיסטוריה של השואה.
אנחנו ממליצים למחנך לקרא את ההקדמה אודות תנועת הבריחה. (נספח 1)
הפעילות מיועדת לשיעור כפול – 90 דקות, לגילאי ז' – יב'.
לפני הפעילות יש להראות לתלמידים את המצגת אודות תנועת הבריחה. קישור בהמשך.
על עמותת מורשת הבריחה בנספח מספר 3

הפעילות מחולקת לארבעה חלקים:

1. הקרנת המצגת - 20 דקות
 2. עבודה בצוותים - 20 דקות
 3. הצגת תוצרי הצוותים בפני המליאה - 5 דקות לקבוצה. סה"כ כ - 25 דקות
 4. סכום במליאה 10 דקות
- סה"כ - 75 דקות

עזרים

- מצגת הבריחה ואפשרות הקרנה (מחשב ומסך גדול)
- סיפור הקבוצה ומשימת הצוות, לכל צוות, במספר עותקים כמספר חברי הצוות.
- גיליון נייר וכלי כתיבה לכל צוות.

מהלך הפעילות

קישור הקרנת המצגת למשתתפים.

חלוקת הכתה לצוותים של 5-6 משתתפים.

עבודה בצוותים:

כל צוות מקבל את אחד הסיפורים וכרטיסיית "משימה לצוות". (נספח 2)
הצוותים פועלים על פי ההנחיות.

במליאה:

הצוותים מדווחים על עבודתם.

סכום על ידי המחנך:

- דברים חדשים שנודעו לכם בזכות הפעילות.
- מה תרצו להגיד לילדים ולבני הנוער עליהם קראתם בסיפורים?
- מה הרגשת כשהתוודעת לסיפורים?

נספח 1

תנועת הבריחה - יציאת אירופה 1945-1948

משואה לתקומהi

תנועת "הבריחה" פעלה באירופה משלהי מלחמת העולם השנייה ועד להקמת מדינת ישראל והייתה אחראית להברחתם של כשלוש מאות אלף ניצולי שואה שנמצאו בדרכי אירופה - אל נמלי הים התיכון. ניצולים בחרו לנטוש את גיא ההריגה של אירופה כדי להקים לעצמם בית בארץ ישראל.

שורשי ארגון "הבריחה" בהתארגנות ספונטאנית של ניצולי השואה, שיצאו מן המחנות, מן היערות וממקומות המסתור והחלו להתארגן לעזרה הדדית. הראשונים להתארגן היו פרטיזנים יהודים ובוגרי תנועות הנוער הציוניות. הם התארגנו ב"קיבוצים" בהם נמצאו לפליטים קורת גג, שמיכה, זוג מכנסיים, אוכל - מעין משפחה וכתובת ראשונה.

חיילי הבריגדה היהודית של הצבא הבריטי היו הראשונים שפגשו את הניצולים. הם ניצלו את מעמדם ואת האמצעים שעמדו לרשותם לטובת אחיהם וחלקם אף נשארו באירופה לאחר שחרורם מהבריגדה כדי להמשיך בפעילות "הבריחה" למען הניצולים. בהמשך נטל על עצמו המוסד לעלייה ב' של ההגנה את ניהול "הבריחה". השליחים הארצישראליים של המוסד טוו רשת של **ניבים**? ומחנות מעבר על פני אירופה כולה. בסיועם ובהנהגתם הפכה "תנועת הבריחה" לאחד הגורמים החשובים במפעל העלייה לארץ ובמאבק להקמתה של מדינת ישראל. בפולין שאחרי המלחמה שרר אי-שקט פוליטי והאנטישמיות נמשכה. הרצון של הניצולים לחזור לחיים לבנות לעצמם משפחה, בית חם מקום בטוח, מולדת משלהם, דחף רבבות להצטרף לארגונים הציוניים. החלה זרימה המונית של יהודים מפולין דרך רומניה, צ'כוסלובקיה, אוקראינה והונגריה אל מחנות העקורים בגרמניה, באוסטריה ובאיטליה שבשליטת בעלות הברית. משם המשיכו לנמלי איטליה ודרום צרפת בדרך אל ארץ ישראל.

ארגון "הבריחה" טיפל בלוגיסטיקה הכרוכה בתנועה זו: הסעה מעיר לעיר ומארץ לארץ, חציית מעברי גבול בעזרת שוחד ותעודות שזויפו במעבדות הארגון, הברחת גבולות ברגל בקור ובשלג, ארגון של מחנות מעבר וטיפול בשוהים בהם בדרכם אל נמלי הים. בדרכם לארץ ישראל שהו חלק מהניצולים במחנות עקורים של האו"ם. במחנות אלה ניהל ארגון "הבריחה" פעילות ענפה של תמיכה, הדרכה ושיקום בעזרת הסיוע הכספי של הג'וינט, שתומתו לא תסולא בפז.

בין העולים היו אלפי ילדים יהודים יתומים שנאספו, נפדו או חולצו ממנזרים, ממשפחות נוצריות, ממערות וממחבואים ברחבי אירופה. ילדים אלה היו זקוקים לטיפול, לדאגה, לחינוך ולאהבה שנשללו מהם בשנות המלחמה.

ככל שחלף הזמן התברר כי ארגון "הבריחה" חרג מעבר למתכונת המקורית, ויחד עם תנועת "ההעפלה" מילא תפקיד מדיני חשוב במאבקו של העם היהודי על עצמאותו. רבבות ניצולי השואה שנעו בדרכי אירופה ללא בית וללא עתיד יצרו בעיה בינלאומית, שערערה מבחינה מעשית ומוסרית את מדיניות הספר הלבן הבריטי אשר הגביל את כניסת היהודים לארץ ישראל. לצורך פתרון הבעיה הוקמו הוועדה האנגלו-אמריקנית (1946) וועדת אונסקו"פ (1947). חברי הוועדות ביקרו במחנות העקורים בגרמניה והמליצו לאפשר לשרידי השואה לעלות לארץ ישראל. פעילותן של תנועות "הבריחה" ו"ההעפלה" תרמו לקבלת ההחלטה של עצרת האו"ם בכ"ט בנובמבר 1947 על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל.

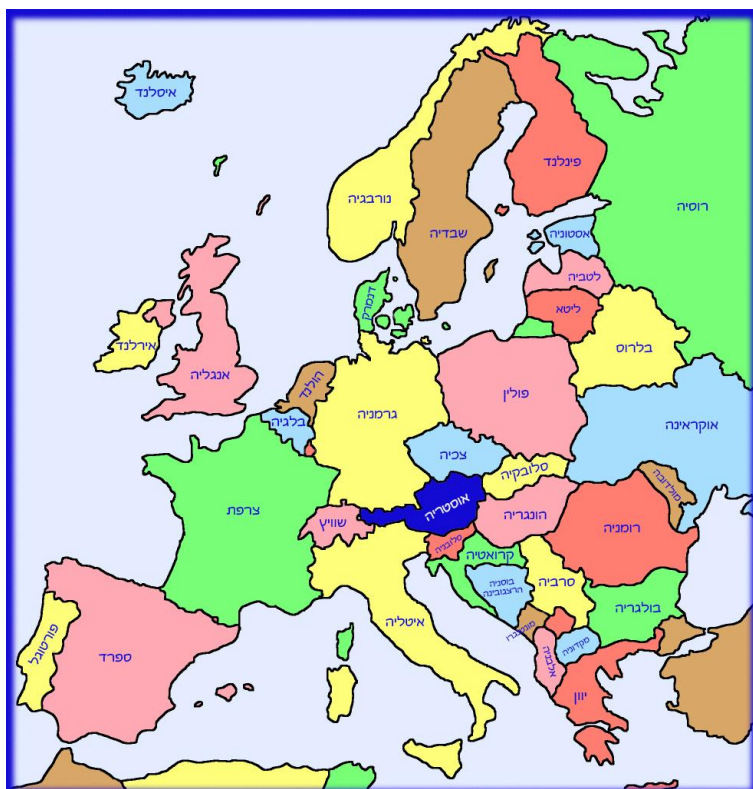
תנועת "הבריחה" בדרכי יבשת אירופה ותנועת "ההעפלה" בנתיבי הים התיכון, שתיהן תחת קורת הגג של המוסד לעלייה ב' בראשותו של שאול אביגור, הן שני החלקים המרכיבים את סיפור עליית שארית הפליטה לישראל ומהוות פרק מפואר בתולדות ההיסטוריה המודרנית של עם ישראל. זהו פרק של גבורה, אומץ, יוזמה ותחבולות שהתאפיין בהקרבה ובאהבת העם והמולדת, פרק שהתרחש בין שני אירועים דרמטיים של ההיסטוריה, הלא הם השואה והקמת מדינת ישראל.

פרק הבריחה אינו מוכר לרבים ואינו מונצח באופן רציני ומשמעותי. אנו, חברי עמותת "מורשת הבריחה", רוצים לתת לפרק זה את המקום הראוי לו בזיכרון הקולקטיבי ולהעלות את המודעות לתרומתו של ארגון "הבריחה" להצלת פליטי השואה, לעלייתם ארצה ולהקמת המדינה. ארגון "הבריחה" החל לפעול בשלהי שנת 1944 אך עיקר פעילותו התרחשה עם סיום המלחמה בשנת 1945. אנו מציינים 70 שנה לתחילת פעילות תנועת "הבריחה". זהו תאריך ראוי לספר בו את סיפור "הבריחה" ומשמעותו.

נספח 2

צוות א'

אוסטריה, 1946, לאחר מלחמת העולם השנייה. בית ילדים

סיפור המדריך בן ה - 19.

נשלחתי לאוסטריה, מטעם ארגון "ההגנה", לעבוד עם ילדים ניצולי השואה. הילדים נאספו על ידי אנשי "הבריחה" ממקומות מחבוא, מהרחוב, מהיערות, ממשפחות נוצריות או ממנזרים. הם נאספו לבתי ילדים זמניים של "הבריחה", שם חלקם קבלו בפעם הראשונה אוכל, מיטה וטיפול של מבוגר. הם הועברו בדרכים לא חוקיות לאוסטריה לבית הילדים. כאן הם מחכים לנסיעה

הלא חוקית, לחופי הים התיכון, לעלות על אניית מעפילים. הציפיה יכולה להיות ארוכה, מספר שבועות או מספר חודשים. "הבריחה" ארגנה מורים שילמדו אותם, מטפלות שידאגו לאוכל, בגדים, הרגלי התנהגות ונקיון ומדריכים שידריכו אותם.

אני אחד המדריכים. המטרה של כל המבוגרים העובדים עם הילדים היא להחזיר להם את הילדות האבודה, לעזור להם לבנות אמון באדם ובעולם ולהביא את ארץ ישראל אליהם בשירים, במשחקים, בסיפורים ובספורט.

בקבוצה שלי שלושה ילדים:

יעקב - ילד בן 8

רותה - ילדה בת 10

רוחל'ה - ילדה בת 12

אלה ילדים שנאספו ברחוב על ידי פעילי "הבריחה". הם עברו את השואה מחופשים לילדים אריים (פולנים). תחילה במחבוא אצל משפחות פולניות אך אלה "זרקו" אותם לרחוב. הם התקיימו מגניבה של אוכל בדוכנים וממכירת גפרורים. מדי פעם היו תופסים ומכים אותם. הם גרו בהריסות של בית שהופצץ. הם "מסתדרנים", מומחים בהשרדות, יודעים לגנוב, לשקר. זוכרים את היותם יהודים אך לא מאמינים למבוגרים וסומכים רק על עצמם. רותה ורוחל'ה הספיקו ללמוד מעט. האחרים אינם יודעים קרוא וכתוב. אני מקבל את הילדים אחר-הצהרים לאחר שסיימו ללמוד, לאכול ולנוח. הם איתי שלוש שעות, עד ארוחת ערב. אני גם עוזר בהשכבה לשנת הלילה.

משימה לצוות

דונו בנושאים הבאים:

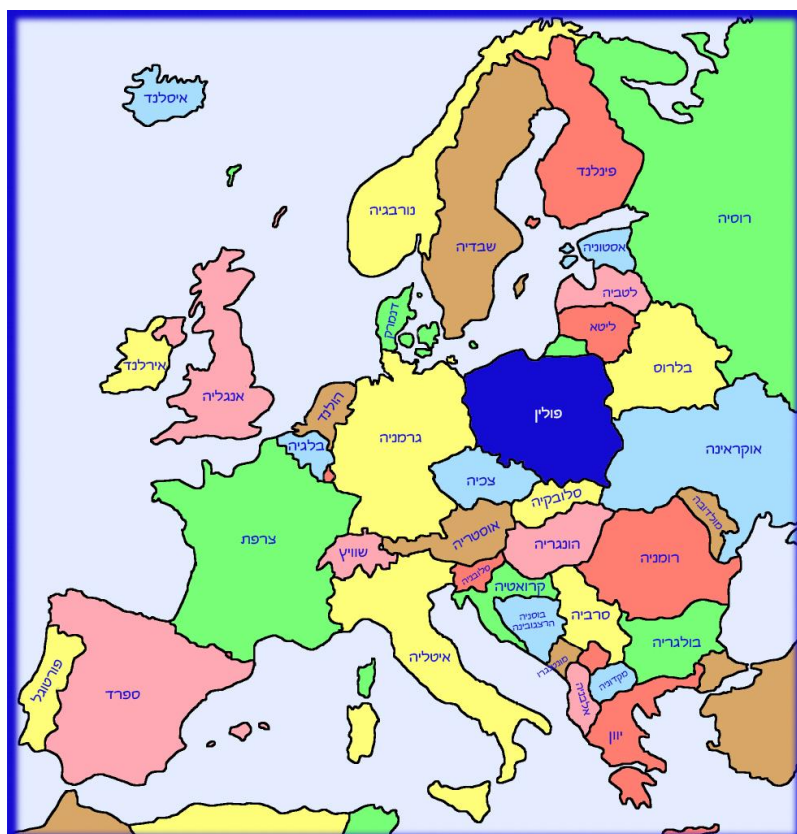
- איך לעזור לילדים להרגיש שוב ילדים?
- איך לעזור לילדים להפוך לקבוצה חברתית תומכת?
- אילו פעילויות כדאי לעשות למען שני הנושאים שהוזכרו?

במליאה:

- בחרו נציג שיציג למליאה את סיפור המדריך ואת סיפור הילדים.
- בחרו נציג שיציג למליאה את הפעילויות שהכנתם.

צוות ב'

פולין 1945 לאחר מלחמת העולם השנייה. רחוב בורשה.

ספור מנהיג החבורה

שגרה ברחוב.

אני נער בן 14 וגר בהריסות של בית שהופצץ במלחמה. אני שייך לחבורה, כמה ילדים וילדות שגרים וגונבים ביחד. אני המבוגר בחבורה ופחות או יותר המנהיג שלה. אני מכיר עוד ילדים כמונו שגרים ברחובות ורשה. חלקם גונבים אוכל בשווקים, חלקם מוכרים גפרורים ברחובות. מדי פעם תופסים אותנו, מרביצים לנו, ומאיימים

למסור אותנו למשטרה. בינתיים הצלחנו תמיד להתחמק. לרוב אנחנו רעבים, בדרך כלל קר לנו. אנחנו לא סומכים על אף אחד, במיוחד לא על מבוגרים, אלה הכי מסוכנים. אני יודע שהוריי ואחי נלקחו על ידי הגרמנים למחנה השמדה. כל הילדים בחבורה לבדם, לא יודעים כלום על ההורים או על המשפחה. כולנו יודעים שכולנו יהודים. שמענו שיש יהודים מישראל שמסתובבים ברחוב ואוספים ילדים יהודים, מטפלים בהם ולוקחים אותם לארץ ישראל. אני רוצה לנסות למצוא איש כזה, לראות אם זה נכון. חלק מהילדים בקבוצה שלי מתנגד, מפני שהם פוחדים שזה תרגיל משטרתי לאסוף אותנו לכלא. אני נחוש לבדוק את העניין.

משימה לצוות

דונו בנושא הבא:

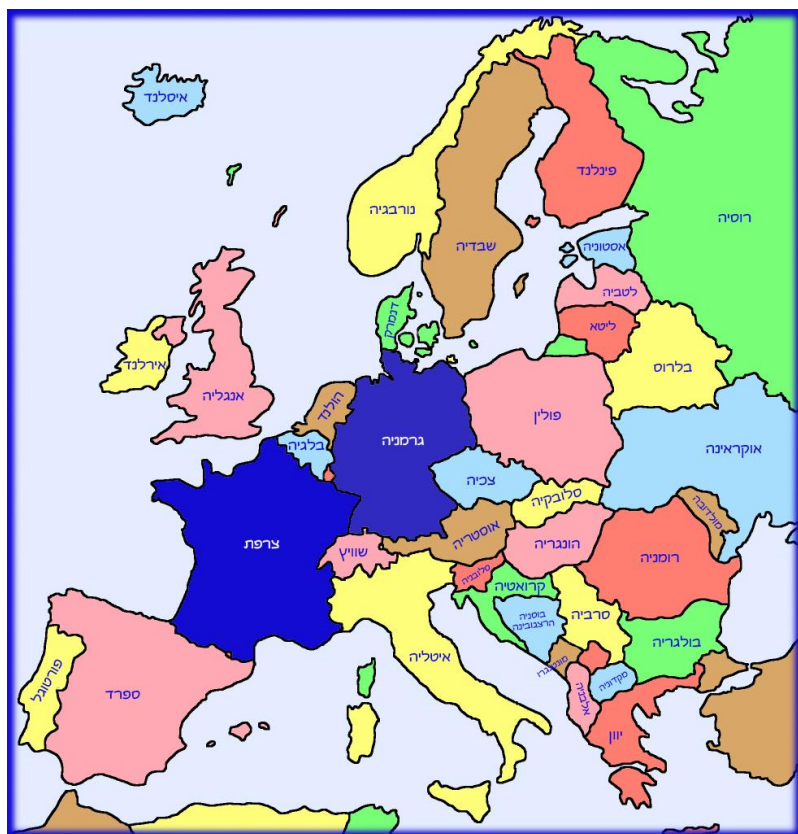
- איך אוכל לשכנע את החבורה שכדאי למצוא את השליחים מארץ ישראל?

במליאה:

- בחרו נציג שיציג למליאה את סיפור מנהיג החבורה שגרה ברחוב.
- בחרו נציג שיציג את המשימה, את עיקרי הדיון ואת תכנית הפעולה.

צוות ג'

גרמניה 1946 לאחר מלחמת העולם השנייה. בית ילדים.

הסיפור של המדריך מלווה השיירה.

אני בן 18, מדריך של קבוצת נערות ונערים בבית ילדים בגרמניה, שמנהל על ידי אנשי "הבריחה". הנערות והנערים נאספו על ידי אנשי "הבריחה" מארצות שונות באירופה. הם עברו דרך ארוכה. חלקם נסעו ברכבות עם ניירות מזויפים. חלקם הלכו ברגל בלילות, בלי תעודות מזהות. כולם ללא משפחה, לא יודעים מי מהמשפחה אולי נשאר בחיים. הערב אנחנו נוסעים לנמל בצרפת שם מחכה לנו אוניית

מעפילים שתוביל אותנו לארץ ישראל. תפקידי לתדרך את הילדים לקראת הנסיעה. אני גם נוסע איתם לצרפת. אנחנו ניסע במשאית צבאית של יחידת התובלה של החיילים מארץ ישראל המזרחית בצבא אנגליה. הנסיעה לארץ ישראל היא לא חוקית. מבריחים אותנו. ימתחו עלינו את הברזנט של המשאית כאילו אנחנו ציוד צבאי. אם המשטרה תעצור את המשאית יחזירו אותנו לגרמניה ואת המבוגרים המלווים יאסרו. הנסיעה תהיה ארוכה. יהיה צפוף, מחניק, לא נוח. נעצור במעברי גבול, שאז הכי חשוב שהנערות והנערים יהיו שקטים.

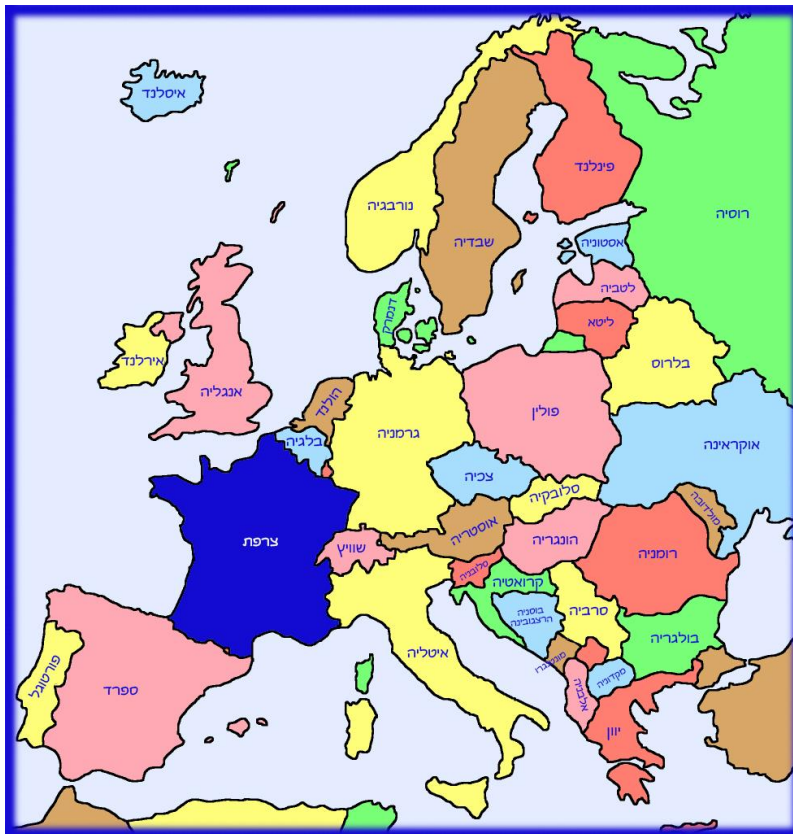
משימה לצוות

דונו בנושאים הבאים:

- איך תתדרך את הקבוצה שלך לגבי הנסיעה כדי שהיא תעבור בהצלחה?
- במליאה:
- בחרו נציג שיציג למליאה את הסיפור של המדריך מלווה השיירה.
- בחרו נציג שיציג את המשימה ואת התדריך שהכנתם.

צוות ד'

צרפת 1947 לאחר מלחמת העולם השנייה. חוות הכשרה לנוער

סיפור המדריך בן ה-19.

נשלחתי לצרפת, מטעם ארגון "ההגנה", לעבוד עם ילדים ניצולי השואה. הילדים נאספו על ידי אנשי "הבריחה" ממקומות מחבוא, מהרחוב, מהיערות, ממשפחות נוצריות או ממנזרים. הם נאספו לבתי ילדים זמניים של "הבריחה", שם חלקם קבלו בפעם הראשונה אוכל, מיטה וטיפול של מבוגר. הם הועברו בדרכים לא חוקיות לצרפת לבית

הילדים. כאן הם מחכים לנסיעה הלא חוקית, לחוף צרפת, לעלות על אניית מעפילים. הציפיה יכולה להיות ארוכה, מספר שבועות או מספר חודשים. "הבריחה" מורים שילמדו אותם, מטפלות שידאגו לאוכל, בגדים, הרגלי התנהגות וניקיון ומדריכים שידריכו אותם. אני אחד המדריכים. המטרה של כל המבוגרים העובדים עם הילדים היא להחזיר להם את הילדות האבודה, לעזור להם לבנות אמן באדם ובעולם ולהביא את ארץ ישראל אליהם בשירים, במשחקים, בסיפורים ובספורט.

בקבוצה שלי ארבעה ילדים:

הרשל - ילד בן 10

עבר את המלחמה ביערות עם הפרטיזנים שלחמו בנאציים. תפקידו היה להצמיד פצצות לרכבות הגרמנים. אינו מפחד מכלום ומאף אחד, אין לו כבוד לסמכות (אף אחד לא יגיד לו מה לעשות) לא למד בבי"ס, אינו יודע קרוא וכתוב, אלים, הולך מכות בקלות.

פניה - ילדה בת 9

הוריה הכניסו אותה למנזר, בגיל ארבע, לפני שגורשו למחנה ההשמדה. שקטה, מאוד ממושמעת, עדיין הולכת עם צלב על הצוואר ובלילה לפני השינה מתפללת לישו. לשאר הילדים קשה עם הצלב. הרשל מרבה לצעוק עליה שתפסיק עם הישו שלה ואף מכה אותה. היא אינה זוכרת את היותה יהודייה. זוכרת במעומעם את הוריה, אך בעצם רוצה לחזור למנזר, המקום היחידי שהיא מכירה.

משה - ילד בן 11 ואסתר - ילדה בת 12

נמצאו במחנה השמדה על ידי החיילים המשחררים. הצליחו לשרוד במחנה אליו גורשו על ידי הגרמנים, אך הוריהם נרצחו שם. מצבם הבריאותי קשה, משקלם כמו של תינוקות והם עצובים מאוד. הם רגילים לסמוך על מבוגרים ולהישמע להם. יודעים קרוא וכתוב וזוכרים את הוריהם ואת היותם יהודים.

משימה לצוות

דונו בנושאים הבאים:

- איך לעזור לילדים להרגיש שוב ילדים?
- איך לעזור לילדים להפוך לקבוצה חברתית תומכת?
- אילו פעילויות כדאי לעשות כדי להצליח בשני הנושאים שהוזכרו?

במליאה:

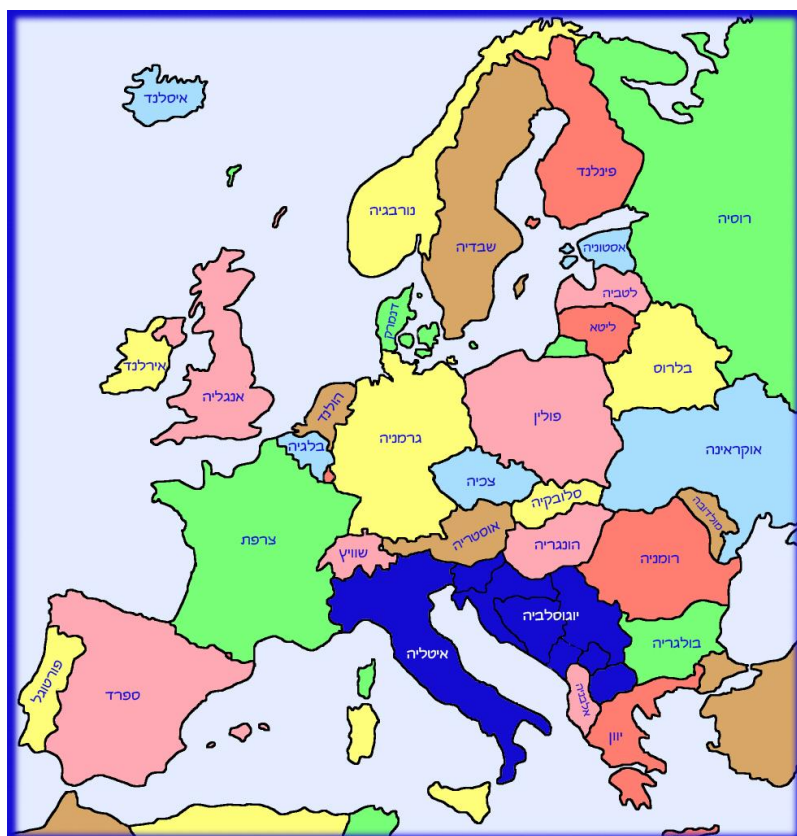
- בחרו נציג שיציג למליאה את סיפור המדריך ואת סיפור הילדים.
- בחרו נציג שיציג למליאה את הפעילויות שהכנתם.

צוות ה'

איטליה 1948. כביש בין עירוני לא רחוק מהעיר טרביזיו

סיפור הנערים מיוגוסלביה-

אנחנו נערים בני 17 מיוגוסלביה. שמענו שבאיטליה ישנם חיילים יהודיים מארץ ישראל שעוזרים ליהודים לעלות לארץ ישראל. בעירנו נשארנו לבד, הורינו גורשו על ידי הנאצים למחנה השמדה ואיננו יודעים אם נשארו בחיים. לפני המלחמה היינו בתנועת נוער חלוצית, ציונית. אין לנו מה לחפש ביוגוסלביה. החלטנו ללכת לאיטליה כדי לחפש את החיילים. אנחנו הולכים כבר מספר ימים. ישנים ביום והולכים בלילה, גונבים מעט אוכל מהשדות שבצידי הדרך. חצינו את הגבול

לאיטליה בלילה ברגל. אנחנו על הכביש בפאתי העיר האיטלקית הקרובה. מכונות נוסעות על הכביש, גם צבאיות. עכשיו בוקר ואנחנו רעבים ועייפים.

משימה לצוות

דונו בנושאים הבאים:

- כיצד תמצאו את החיילים מארץ ישראל?

במליאה:

- בחרו נציג שיציג למליאה את סיפור הנערים מיוגוסלביה.
- בחרו נציג שיציג את המשימה, עיקרי הדיון ותוכנית הפעולה.

נספח 3

**עמותת
מורשת
הבריחה**

עמותת מורשת הבריחה קמה במטרה לתעד, לשמר, להציג ולהנחיל את מורשת תנועת "הבריחה" שפעלה באירופה בשנים 1945-1948, מסוף מלחמת העולם ועד קום מדינת ישראל. תנועת "הבריחה" הייתה אחראית לארגון נדידתם של כשלוש מאות אלף פליטים יהודים, ניצולי השואה, ממזרח אירופה אל נמלי הים התיכון במגמה להגיע לארץ ישראל. תנועת "הבריחה" בדרכי יבשת אירופה, ובהמשכה תנועת "ההעפלה" בנתיבי הים התיכון, שתיהן תנועות בלתי ליגאליות, מהוות יחד פרק מפואר בתולדות ההיסטוריה המודרנית של עם ישראל. זהו פרק של גבורה ואומץ, יזמה ותחבולות, הקרבה ואהבת העם והמולדת.

פרק "הבריחה" אינו מוכר לרבים ואינו מונצח באופן משמעותי. אנו, חברי עמותת "מורשת הבריחה", רוצים לתת לפרק זה את המקום הראוי לו בזיכרון הקולקטיבי ולהעלות את המודעות לתרומתו של ארגון "הבריחה" להצלת פליטי השואה, לעלייתם ארצה ולהקמת המדינה באמצעים אלה:

- להקים תצוגה מוזיאלית קבועה של תנועת "הבריחה".
- להציג באתרים שונים תערוכה נודדת בנושא "הבריחה".
- לאסוף ולתעד סיפורים אישיים של אנשים שהשתתפו ב"בריחה" כניצולי שואה או כפעילים.
- לאסוף ולשמר בארכיון פריטים הקשורים לבריחה כגון תמונות, מסמכים, תעודות מזויפות, מכתבים וחפצים מהתקופה.
- לפתח ולהפעיל תכניות לימוד והדרכה בנושא "הבריחה" לתלמידים ולקהל הרחב.
- להגביר את מודעות הצבור לנושא הבריחה בפרסומים, בימי עיון ובשבילי דרך שיסמלו את דרכם של הניצולים אל הארץ המובטחת.

כתובת העמותה: ת.ד. 45, רמת השרון 47100.

דוא"ל: Habricha45@gmail.com

אתר העמותה: www.habricha.org.il

פייסבוק: תנועת הבריחה

נייד: 972-54-6298888

ⁱ ביבליוגרפיה חלקית

- אבריל, א. (1976). **פתחו שערים**. תל אביב: ספרית מעריב
- איכנולד, י. (1989). **בדרכים ובגבולות**. תל אביב: מורשת
- באואר, י. (1970). **הבריחה**. תל אביב: ספרית פועלים
- גפן, א. (1961). **פורצי המחסומים**. תל אביב: יסוד
- דקל, א. (1958). **בנתיבי הבריחה**. א', ב'. צה"ל: מערכות
- דרור, צ. (1988). **בנתיבי הצלה**. תל אביב: הקיבוץ המאוחד
- כהן, י. (1995). **עוברים כל גבול: "הבריחה"**. תל אביב: זמורה ביתן
- לזר ליטאי, ח. (1986). **פרקי בריחה**. תל אביב: בית ז'בוטינסקי
- קלס, ש. (1994). **בדרך לא סלולה**. ירושלים: האוניברסיטה העברית
- קמחי, ג'. (1955). **דרכי סתר: נדידת עם בניגוד לחוק**. תל אביב: מורשת
- לוי אריה שריד. (1997). **במבחן הענות והפדות: התנועות החלוציות בפולין בשואה ולאחריה 1939-1949**, הוצאת מורשת בית עדות ע"ש מרדכי אנילביץ'.
- עורכים: אשר בן נתן, דוד שיף (1998) **הבריחה - תנועת הבריחה מאירופה לארץ ישראל 1948-1945**. משרד הביטחון - ההוצאה לאור.